

KNJIŽEVNA POROČILA.

Ante Debeljak: Solnce in sence. V Ljubljani, 1919. Založila Tiskovna zadruga.

Malokateri knjigi je naslov tako odgovarjajoč in obsežen kot pričujoči zbirki, kjer izraža pesnikov kritični pogled na njegovo življenje in razumsko oddelitev doživljanje v dva ostro nasproti si stoječa pola. Ob ponovnem in ponovnem čitanju teh skrbno obrušeni verzov, ki nalikujejo strogo umerjenim in pretehtano zloženim kamenitim ploščicam, sestavljajočim hladno, a presenetljivo premišljeno zamišljen mozaik, se ne morem ubraniti prvotnega vtisa, da so bili ti rezni stih pisani z zlatim peresnikom na odličnem papir, s čustvom računarja. Ta vtis pa ravno spričuje, kako uspešno se pesnik obvladuje in je zanimiv dokaz resne avtokritike, ki ga sili k temu, da se ne zadosti le z divje razmetaninami in v navalu prekipevajočih čustev vrženimi besedami, temveč kesneje, ko se je že vzpel merec nad sebe-borca, je vsako besedo brezobzirno pretehtal in ji po njenem globljem pomenu odkazal pravo mesto. Tako se je vglobil v sleherne besede prvotni pomen, skušal dožiti v njeni, najsi na videz še taki preprostosti in neslikovitosti živo sliko, ki je v prozajični rabi ne vidimo in je s tem ustvaril umetnine, na prvi pogled naravnost čudno vsakdanjega, enostavnega izraza, če jih pa ponovneje in pazljiveje opazuješ, se ti odkrijejo njeni skriti krasi in potem jih tudi uživaš in vzljubiš. Na tem mestu naj omenim, da bo v tem oziru marsikdo nasedel, sipajoč sodbo in obsodbo s kretnjo vseznalca, poznavayca in občudovayca šablonskega „gorkega“ stihotvorsta, češ: „to je zgolj hladno umetničenje!“ Take ljubitelje solzislavskih popevčic bi opozoril, da pokažejo s podobnimi vzkliki le svoje nerazumevanje in nemoč včutiti se v to novo, izrazito aristokratsko umetnost.

Te umetnine so okamenela godba ali stalaktiti in treba jih je z lastnim sožitjem raztaliti, da se prelijejo v zvočno valovje. Vso žarkovitost in razpenjenost čustev je umetnik-kipar utesnil in uklenil v odločene in določene besede, vsled česar očitujejo ti stih posebnost izrazit boj za obliko, ki se ne umiri, dokler se melodija ne strdi v čudovito lepo okamenino.

Toda vsled nekega, rekel bi, vztrajnostnega nagona pa je — kakor pričajo razna mesta — obrušeno bodalce kriticisma in intelektualizma siknilo preko mej, ki so dopustne le v boju za obliko, in je obrazovalo tudi čustvo samo. Nekateri pogledi na naravo so naravnost logično dovršene zgradbe, a pač le zgradbe, ki se ne dajo preliti v godbo in se ob njih diviš le pesnikovi presenetljivi iznajdljivosti.

Po vsem tem bi pesmi razporedil v tri oddelke:

1.) Stalaktiti, ki se ob čitateljevem sožitju sprostijo v zvoke; navajam n. pr. na strani 10., 12., 21., 27., 28., 29., 30., 37., 42., 66., 77., 78., 79.

2.) „Matematične enačbe“; najtipičnejše so menda „Oblak“ (53.), „Ob jezeru“ (52.), „Ob suši“ (57.) in tu pa tam smeje, a neoporečno uspele prisposode.

Poleg teh naletimo v zbirki na 3.) sicer globoko občutene pesmi, ki pa se še niso popolnoma pretočile v kipce po avtorju lastnem načinu in ostale v sredi med tradicionalno in novo obliko; na pr. na strani 36., 71.

Značilna je tudi množica antitez, besednih iger, podčrtanih misli, osupljajočih domislic in — kakor sem že omenil — raba enostavnih, vsakdanjih izrazov, ki te sprva nekam tuje presunejo, a se jim polagoma privadiš in se vživiš v ta način.

S tega stališča bi si ne upal pesniku očitati niti verza „ogenj in ótrov sovrage naj le *riga*“ v pesmi „Narodu“ (84.), ki je dragocen in skoro tipičen vzorec Debeljakove poezije.

Neumljivo mi pa je, kako je zašla v to zbirko poskočna in objestna „Objest“ (69.).

Zadnji dve, na ritmično prozo uglaseni politični pesnitvi, sta izvrstna zgleda pesnikove duhovite iznajdljivosti (prim. v „Basni“: otok Ostróvo = Avstrija, Duna = Dunaj, Štrk = Stürgkh, Orel = Adler, Globanja = Ljubljana; in v „Prezreli deci“: striček = Wilson, sirote = avstr. Slovani).

Vse lastnosti te zbirke in posebnosti, ki so osobito lastne francoskim stihotvorce, ki jim kumuje galski esprit, so v našem slovstvu nekaj novega, vsled česar je treba to odlično knjigo pesmi pozdraviti kot izraz pri nas doslej še nezastopane smeri artizma.

V njej vidimo, nasproti starim, po izvoženih potih lovečim se načinom izražanja duše novo, sočno umetnost močnega pesnika, ki je vrhutega ravno tako neizprosni avtokritik, a se ne boji, da bi intelektualizem zamoril srce. Zdi se, da naznanja te vrste poezija, ki jo je pri nas prvi uvedel Debeljak (čigar posamezne, v Zvonu priobčene pesmi so, kot vse neobičajno, zbujaše tu in tam nerazumevanje, da celo odpor!), prve zarje nove, prerrojene lirike bodočega človeka, ki ni le sanjam predan boleestnež, temveč tudi računar in merec svoje duše. Zanimivo je, da opažamo nekak podoben način oblikovanja že tudi pri Medvedu.

Komur pa se ne bo posrečilo raztopiti stalaktite v zvočne valove, ga pa bo za prebiranje teh pesmi odškodovala vsaj odlična jezikovna umetnost, ki priča o visoko razvitem in občutljivem avtorjevem čutu za lepoto in blagozvočnost slovenščine.

Miran Jarc.

Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani, 1919. Izdala in založila Tiskovna zadruga. 247 str.

Za „Aškerčevo čitanko“ — ki bo kmalu izšla v novi, razširjeni izdaji — je Prijatelj priredil „Stritarjevo antologijo“. Tako delo je za popularizacijo naše umetnosti in za kulturno izenačevanje in napredovanje naših čitajočih krogov neprecenljivega pomena. Posebno če ga vrši mož, ki ima za tak posel vse, kar je treba: širok razgled po svetovni duševnosti in podrobno znanje predmeta. Povrh pa še ono nad vse ljubeznivo, v resnici socijalno čustvo, ki mu nareka, da se kot znanstvenik ne sme bati, da bi s takim „divulgativnim“ delom svoj poklic kakor že koli omadeževal. „Noblesse oblige!“ — to geslo velja na tem polju tudi še v današnjih demokratičnih časih, in v teh časih še prav posebe!

Obširen, 85 strani obsegajoč uvod podaja podrobno analizo Stritarjeve duše in njegovega pesniškega dela. Pisan je s tako intimno poglobitvijo v Stritarjevega duha in s tako eleganco, da ga lahko štejemo k najboljšim rečem, kar jih je Prijatelj doslej napisal. Človeku se Stritar prav priljubi, postane mu blizek, simpatičen, domač. Vendar pa se, ko preide od uvoda k „antologiji“ sami, ne more ubraniti nekemu neprijetnemu čustvu. Vsaj meni je, ko sem listal po antologiji, „gutiral“ to ali ono pesem in se pri tem spominjal uvoda, večkrat zvenelo po